

Hoe verkoop ik mijn kind aan het vervolgonderwijs?

'Hoe verkoop ik mijn kind aan het vervolgonderwijs?', is een vraag die tegenwoordig steeds meer ouders in kringen van de Stichting Downsyndroom (SDS) bezig houdt. Het moeilijkst te nemen bolwerk daarbij is het reguliere vervolgonderwijs. En ook al gaat het om allerlei redenen -die vaak buiten de kinderen liggen - nog steeds niet om grote aantallen, toch doorlopen steeds meer leerlingen met Downsyndroom de reguliere basisschool tot aan het eind. Sommige daarvan zijn dan al dertien of zelfs veertien jaar oud. Ouder staat de wet niet toe. Dan moeten ze eraf. • Erik de Graaf

Het reguliere vervolgonderwijs – meestal zal dat een school voor VMBO zijn – heeft eigen toelatingseisen. Zo wordt vaak gesteld dat een leerling alleen welkom is wanneer zijn/haar IQ 60 of hoger is. Hoe moeilijk en discutabel dat criterium is, las u al in 'Maria's moeizame reis naar "gewoon" VMBO'. De SDS is van mening dat deze eis niet zou mogen worden gesteld voor een leerling met Downsyndroom en een ZML-indicatie of, in gewoon Nederlands, met een Rugzak. En als er al getest zou moeten worden, zou dat syndroomspecifiek moeten gebeuren. En dat is een zeldzaamheid in Nederland.

Maar veel belangrijker nog dan die kille cijfers en criteria is 'het veld' overtuigen van het feit dat het volgen van regulier onderwijs van voordeel kan zijn voor leerlingen met Downsyndroom, zelfs als tevoren vaststaat dat zij waarschijnlijk geen eindexamen halen. Om de PR van leerlingen met Downsyndroom in die zin op te poetsen liet de SDS in 2002 een nieuwe video maken over leerlingen met Downsyndroom in het regulier voortgezet onderwijs. Het resultaat daarvan, de film 'Down Ahead' (zie ook Down+Up nr 59), is bedoeld als voorlichtingsfilm voor leerkrachten, ouders, beleidsmakers en andere belangstellenden.

De subsidiegevers waren bereid de medewerker onderwijs van de SDS, Gert de Graaf, in staat te stellen een aantal gastcolleges te geven aan de hand van de video. Op die manier kon hij heel precies vaststellen hoe de film 'viel'. Welke vragen, welke aanvullende informatie is er nodig naast de film om deuren te helpen openen voor leerlingen met Downsyndroom. Gert de Graaf vat zijn ervaringen samen in bijgaand verslag.

Ouders moeten zelf de boer op!

Een duidelijke bevinding van onderzoeker Gert de Graaf is dat het Nederlandse reguliere vervolgonderwijs niet zit te wachten op gastcolleges over leerlingen met Downsyndroom, zo lang er zich nog geen enkele heeft aangemeld. Met andere woorden het is een illusie te denken dat eerst scholen moeten worden 'bijgepraat' en dat dan, in het kielzog daarvan, de leerlingen kunnen komen. Nee, scholen raken pas geïnteresseerd op het moment dat er een leerling met Downsyndroom in de aanmeldingsprocedure zit. Dat betekent voor de praktijk dat de ouders van die leerling zelf 'de boer op moeten' met het 'boek vol zilverwerk' van hun kind.

En dat boek moet echt vol zitten. Met alles waarmee ze hun kind gunstig zouden kunnen voorstellen op de betreffende school, dus schoolwerk, een video die gemaakt werd in de schoolomgeving,

etc., maar ook de video 'Down Ahead', om te laten zien dat het kan. Dank zij het hierna beschreven onderzoek van Gert de Graaf weten ouders dan precies welke commentaren en argumenten zij kunnen verwachten en zich des te beter voorbereiden.

Dankwoord

De SDS wil bij deze haar erkentelijkheid uitspreken naar een aantal mensen zonder wie deze rapportage niet mogelijk zou zijn geweest. Wij zijn de betrokken docenten van de tweede-graadsleerkrachten opleidingen in Amsterdam, Rotterdam en Utrecht dankbaar dat zij binnen hun overvolle curriculum toch ruimte hebben willen bieden voor de gastcolleges. Wij zijn uiteraard de (aankomende) leerkrachten die als student hebben deelgenomen aan de gastcolleges dankbaar voor hun feedback. Wij waarderen het ook zeer dat wij de film hebben mogen vertonen op een bijeenkomst van de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden VMBO in Noord-Holland, Utrecht, Flevoland en de Veluwe en dat wij ook van deze leerkrachten feedback hebben gekregen. Wij bedanken de Wegbereiders voor het prettige en zinvolle gesprek over een mogelijke implementatie van de film. Tenslotte bedanken wij de verschillende subsidiegevers voor het mogelijk maken van de film en het voor ons leerzame pilot-implementatieproject.

Pilot-implementatietraject

De Stichting Downsyndroom (SDS) heeft een video laten maken over leerlingen met Downsyndroom in het voortgezet regulier onderwijs. Deze video is bedoeld als voorlichtingsfilm voor leerkrachten, ouders, beleidsmakers en andere belangstellenden. Er is vervolgens een pilot implementatietraject georganiseerd. In dit rapport zal verslag worden gedaan van de opzet en resultaten van dit project. • Gert de Graaf *)

Opzet van de pilot

Het doel van de georganiseerde pilot was:

1. na te gaan of deze film volgens (aankomende) leerkrachten invloed heeft op hun ideeën over de (on)mogelijkheden van onderwijsintegratie van leerlingen met Downsyndroom in het voortgezet regulier onderwijs;
2. te onderzoeken hoe (aankomende) leerkrachten deze film beoordelen;
3. te onderzoeken welke aanvullende informatie er volgens (aankomende) leerkrachten nodig is bij deze film;
4. na te gaan in hoeverre de film bruikbaar is binnen het kader van tweedegraads-leerkrachtenopleidingen;
5. een inhoudelijke college-opzet te maken en uit te proberen.

In het kader van de pilot is de film vertoond tijdens gastcolleges op opleidingen voor tweedegraadsleerkrachten. De studenten daar zijn in de praktijk ook al werkzaam als (nog niet volledig bevoegd) leerkracht in het voortgezet onderwijs. Ter aanvulling is de film ook nog vertoond op een bijeenkomst van coördinatoren van de samenwerkingsverbanden VMBO (Voorgezet Middelbaar Beroepsonderwijs) in Noord-Holland, Utrecht, Flevoland en de Veluwe. Tenslotte is er nog een gesprek gevoerd met een van de twee Wegbereiders. De Wegbereiders hebben in het kader van de Rugzakwetgeving in opdracht van het Ministerie van Onderwijs de vorming van Regionale Expertise Centra (REC) binnen het speciaal onderwijs begeleid.

Aan de deelnemers aan de bijeenkomsten is een evaluatieformulier uitgereikt met daarop vragen over:

- hun ideeën over onderwijsintegratie in het voortgezet onderwijs van de doelgroep, voorafgaand aan de film;
- hun ideeën over onderwijsintegratie in het voortgezet onderwijs van de doelgroep, na het zien van de film;

- hun beoordeling van de film;
- hun behoefte aan aanvullende informatie;
- hun inschatting van de relevantie en bruikbaarheid van de film binnen opleidingen voor tweedegraadsleerkrachten.

In totaal zijn er vijf bijeenkomsten georganiseerd, met bij elkaar genomen zestig (aankomende) leerkrachten, op verschillende vakgebieden (o.a. verzorging, techniek, natuurkunde en aardrijkskunde). De meeste van deze leerkrachten waren werkzaam in het VMBO of op een AOC (Agrarisch OpleidingsCentrum, qua niveau vergelijkbaar met VMBO), enkelen echter ook in het VWO-HAVO of op een ROC (Regionaal OpleidingsCentrum).

De opleidingen voor tweedegraadsleerkrachten in Amsterdam, Utrecht en Rotterdam hebben ons hierbij de gelegenheid gegeven gastcollege's te verzorgen.

Andere benaderde opleidingen hebben aangegeven ofwel een te overvol curriculum te hebben om ruimte te kunnen bieden aan een – naar hun mening – te specifiek onderwerp, ofwel deze ruimte niet te kunnen bieden binnen de termijn waarin het project zou moeten worden afgesloten (eind 2003).

Inhoudelijke opzet van college

In eerste instantie is gestart met het zonder al te veel inleiding vertonen van de film, om daarna in gesprek met de deelnemers vast te stellen welke vragen er daarna nog leven, welke zaken er in de film onvoldoende worden behandeld en op welke wijze de deelnemers denken dat de film zou kunnen worden toegepast in de praktijk.

Op grond hiervan is een college-opzet gemaakt die in de latere bijeenkomsten is toegepast.

De globale opzet van een dergelijk college is hieronder aangegeven.

1. Gesprek met de groep, met als vraag

of de deelnemers persoonlijk ervaring hebben met mensen met Downsyndroom. De deelnemers wordt gevraagd hierover te vertellen (de docent plaatst deze informatie zo nodig in een breder kader).

- Evaluatieformulier uitdelen en vragen of de deelnemers de eerste vraag (hoe denken zij voorafgaand aan college en film over onderwijsintegratie van de doelgroep) willen beantwoorden op papier.

2. Hoorcollege waarin de volgende onderwerpen kort worden uitgelegd:

- a. Wat is Downsyndroom? (Oorzaak; prevalentie; uiterlijk; voor het onderwijs relevante medische problemen; intelligentiespreiding; belang van gerichte ontwikkelingsstimulering; specifieke spraak-/taalproblemen bij Downsyndroom; visueel leren als sterk punt.)

- b. Waarom kiezen ouders van deze kinderen vaak voor regulier basisonderwijs? (Toename in de afgelopen 15 jaar; percentages regulier-speciaal op dit moment; voor- en nadelen integratie én voor- en nadelen speciaal onderwijs; klein aantal leerlingen doorlopen de gehele basisschool en wat dan? Downsyndroom als pars pro toto - niet de enige leerlingen waarvoor naar integratie wordt gestreefd.)

- c. Waarom kiezen sommige ouders voor integratie in voortgezet regulier onderwijs? (Doorgaan op een tot dan toe succesvolle weg; niet uitsluiten van kinderen met een belemmering; medeleerlingen en daarmee de samenleving

*) Over de auteur

G.W. (Gert) de Graaf is werkzaam als pedagoog en freelance-onderzoeker op het gebied van het onderwijs aan kinderen met een verstandelijke belemmering. Daarnaast is hij de medewerker onderwijs van de Stichting Downsyndroom. Zijn dochter, Mirte (14) heeft Downsyndroom.

‘Down Ahead’

Een van de kinderen in de film: Judith van der Linden

van de toekomst leren ermee om te gaan; ontwikkelingsstimulering voor het kind met Downsyndroom; het gaat niet per se om het halen van een diploma; algemene ontwikkeling én beroepsvoorbereiding; voor- en nadelen integratie en voor- en nadelen speciaal onderwijs.)

d. Wat vraagt het van een school voor regulier voortgezet onderwijs? (Extra gelden ter beschikking voor deze leerlingen; geen fixatie op het halen van het examen voor de betreffende leerlingen; flexibiliteit in het zoeken naar aanpassingen; waar nodig aanpassen van leermaterialen; meer intensieve samenwerking van leerkrachten en ouders; adequate begeleiding van het sociale klimaat binnen de school; coördinatie van het proces door een leerkracht binnen de school.)

3. Vertonen van de film (met de uitleg erbij dat het voorbeelden zijn van geslaagde integratie). De deelnemers verzoeken om het evaluatieformulier (met de vragen over de film) tijdens of direct na afloop van de vertoning te beantwoorden.
4. Napraten met de groep (o.a.: hun ideeën over onderwijsintegratie van de doelgroep; beoordeling van de film; behoefte aan aanvullende informatie; vragen van de deelnemers). Evaluatieformulieren inleveren.

Conclusies naar aanleiding van de gesprekken met de deelnemers

Hieronder wordt een aantal conclusies weergegeven naar aanleiding van de gesprekken met de deelnemers.

1. Dit onderwerp blijkt bij verschillende deelnemers zeer uiteenlopende reacties op te roepen. Veel deelnemers zien de onderwijsintegratie van de doelgroep als in principe een goede zaak (hoewel waarschijnlijk niet gemakkelijk voor de leerkrachten, én afhankelijk van het niveau van de leerling en het draagvlak op de betreffende school), sommige geven aan dat zij het als zonder meer uitgesproken schadelijk en ondoenlijk beschouwen:
  - Zeer uitgesproken reacties hebben soms te maken met persoonlijke ervaringen (een oom met Downsyndroom in een instituut ofwel juist een buurjongetje met Downsyndroom op een reguliere basisschool; twee typen ervaringen die gewoonlijk lijnrecht tegenover elkaar staan). Die persoonlijke ervaringen kleuren de perceptie van Downsyndroom zeer. In de voorlichting over Downsyndroom blijft dus belangrijk de individualiteit en variabiliteit van mensen met Downsyndroom te benadrukken.
  - Reacties variëren ook naar aanleiding van de persoonlijke ervaring die leerkrachten hebben met de door hen ervaren zorgzwaarte van de klassen waaraan zij in de praktijk onderwijs

> een film over de onderwijsintegratie van leerlingen met Downsyndroom in het voortgezet regulier onderwijs

geven. Wat dat betreft is het belangrijk in de voorlichting aan te geven dat wij erkennen dat zowel de draagkracht als de draaglast varieert per school. Daarnaast is het echter ook belangrijk (om ervoor te zorgen dat leerlingen met Downsyndroom niet worden gezien als volledig ‘anders’) om aan te geven dat de extra zorg die een leerling met Downsyndroom nodig heeft in veel gevallen niet principieel verschillend is van de extra zorg die sommige andere leerlingen in het VMBO/VMBO-LWOO (LeerWeg Ondersteunend Onderwijs) nodig hebben.

– Mensen hebben verschillende ideeën over de mogelijkheden van speciaal onderwijs voor een leerling met Downsyndroom. Soms heeft men onrealistisch hoge verwachtingen van speciaal onderwijs (‘daar kan men elk probleem wél oplossen’). Het is dus belangrijk om expliciet uit te leggen welke voor- en nadelen er aan de optie speciaal onderwijs zitten.

– Sommige leerkrachten hechten zeer aan het ‘kunnen halen van een examen’ als uitgangspunt voor toelating en wijzen om die reden onderwijsintegratie van de doelgroep af. Het is dus zaak uit te blijven leggen dat de reguliere school voor deze leerlingen een grote waarde kan hebben voor hun verdere leven, ook als zij niet het examen blijken te kunnen behalen of, in het jargon: niet ‘diplomabel’ zijn. Een follow-up (dit kan ook op papier) van de leerlingen in de film (wat gebeurde er na de school?) zou dit wellicht duidelijker kunnen maken.

2. De film roept nog een aantal andere vragen op. Aanvullende informatie (in een college, voorlichtingsbijeenkomst of door een brochure) is in ieder geval nodig op de volgende punten:
  - Wat is Downsyndroom?
  - Wat zijn de toekomstopties (werken en wonen) voor mensen uit deze doelgroep?

- Wat houdt de optie speciaal onderwijs in voor deze kinderen?
- Van welke (financiële) regelingen kan een reguliere school gebruik maken voor deze leerlingen?
- Welke informatie heeft een voortgezet reguliere school nodig om te kunnen beslissen over toelating?
- Meer praktische en gedetailleerde informatie over het aanpassen van curriculum en leermateriaal;
- Meer informatie over hoe andere leerlingen de leerling met Downsyndroom ervaren en bejegenen, welke problemen er daarbij kunnen spelen, en hoe leerkrachten dit zouden moeten begeleiden;
- Informatie over de randvoorwaarden en grenzen van integratie (wanneer kan het niet; wat zijn dan de problemen waarop het vastloopt?).

3. De kwaliteit van de film wordt verschillend beoordeeld, variërend van interessant tot oppervlakkig/voorspelbaar en van realistisch tot 'te positief'. Mijn indruk is dat de waardering van de film deels samenhangt met de verschillende uitgangspunten die leerkrachten van te voren al hadden (zie punt 1) én met verschillende verwachtingen vooraf over de inhoud van de film. Het is daarom aan te raden de film te gebruiken in combinatie met (mondeling of schriftelijke) aanvullende informatie. Bij vertoning is het bovendien belangrijk van te voren kort aan te geven welke onderwerpen er in de film wel en niet aan bod zullen komen.

4. De bruikbaarheid van de film binnen het kader van tweedegraads-leerkrachtenopleidingen wordt verschillend beoordeeld. Veel deelnemers vonden het zinvolle en nuttige informatie. Regelmatig komt echter ook naar voren dat de doelgroep Downsyndroom klein is en dat het curriculum voor tweedegraadsleerkrachten al erg vol is. Dit wordt ook benadrukt door de docenten van de tweedegraads-leerkrachtenopleidingen. De enige manier om dit onderwerp binnen deze opleidingen op te laten nemen is dus waarschijnlijk het uitdrukkelijk in een breder kader te plaatsen (Downsyndroom als pars pro toto, in het kader van de vraag hoe het voortgezet onderwijs met 'zorgleerlingen' in het algemeen moet omgaan). De deelnemers geven wel vaak aan dat zij verwachten dat de film goed bruikbaar is in het kader van gerichte voorlichting aan scholen die daadwerkelijk met een aanmelding te maken hebben.

Arjan van Dijk

Resultaten naar aanleiding van de formulieren

In totaal hebben 43 van de 60 deelnemers een (geheel of gedeeltelijk) ingevuld evaluatieformulier ingeleverd.

Hieronder volgt een overzicht, geordend per vraag. Er is gebruik gemaakt van open vragen. Om de presentatie van de gegevens overzichtelijker te maken zijn de antwoorden door de auteur van dit rapport later verdeeld in verschillende antwoordcategorieën. (Let wel: deze werkwijze maakt dat het totaal aantal lang niet altijd zal uitkomen op 43; én als 25 respondenten bijvoorbeeld vermelden dat zij de film interessant vinden, betekent dat niet dat de overigen per se de film oninteressant vinden – het kan ook zijn dat zij de film niet in deze termen hebben omschreven)

VRAAG 1: Mogelijk onder bepaalde voorwaarden

De respondenten die aangeven dat zij mogelijkheden zien onder bepaalde voorwaarden noemen hierbij (in wisselende combinaties) de volgende voorwaarden (in volgorde van frequentie waarin deze worden genoemd):

- mogelijkheid is afhankelijk van het niveau van functioneren (cognitief en sociaal) van de leerling met Downsyndroom;
- er moeten faciliteiten zijn voor extra begeleiding aan de leerling met Downsyndroom;
- er moet een breed draagvlak voor de integratie zijn binnen de school;
- de klassen moeten niet te groot zijn;
- er zijn aanpassingen nodig van het curriculum en aangepast lesmateriaal moet beschikbaar zijn;
- medeleerlingen moeten worden voorlicht;

Vraag 1

Hoe denkt u – voorafgaand aan de film – over de mogelijkheden om een leerling met Downsyndroom onderwijs te laten volgen op het voortgezet regulier onderwijs (VMBO of AOC)? Kunt u dit bijvoorbeeld aangeven in termen van mogelijk/onmogelijk; wenselijk/onwenselijk; moeilijk/vanzelfsprekend?

antwoordcategorie	aantal respondenten
MOGELIJK/ ONMOGELIJK	
– onmogelijk	3
– mogelijk	10
– mogelijk onder voorwaarden	26
WENSELIJK/ ONWENSELIJK	
– onwenselijk en schadelijk	3
– integratie is in principe nastrevenswaardig	18
– soms wenselijk/ soms onwenselijk (voorwaarden niet nader gespecificeerd)	5
– wenselijkheid ook afhankelijk van eventueel risico op pesten/ isolement/geen vrienden	10
– wenselijkheid ook afhankelijk van de vraag of het al dan niet ten koste gaat van de aandacht van de leerkracht voor medeleerlingen	4
MOEILIJK/ VANZELFSPREKEND	
– moeilijk	18
– vanzelfsprekend	1

- leerkrachten moeten worden voorlicht en begeleid;
- het moet geen nadelige gevolgen hebben voor de aandacht die de leerkrachten aan medeleerlingen kunnen besteden;
- het zal eerder lukken op kleine scholen dan op grote;
- de school moet niet al een heel hoog percentage 'probleemleerlingen' hebben;

- samenwerking tussen alle betrokkenen is cruciaal;
- mogelijk, alleen als ‘diploma-eis’ wordt losgelaten.

Waarom onwenselijk?

- Degenen die de integratie onwenselijk en/of schadelijk vinden (ofwel ervan uitgaan dat het soms wenselijk is, maar soms onwenselijk) geven ter onderbouwing van de (eventuele) onwenselijkheid de volgende redenen (in volgorde van frequentie):
- de leerling met Downsyndroom zal (of kan) worden genegeerd of gepest;
  - het zal (of kan) ten koste gaan van de aandacht van de leerkracht voor andere leerlingen;
  - de leerkrachten ontberen de benodigde competenties;
  - het speciaal onderwijs bereikt meer met leerlingen met Downsyndroom;
  - het toelaten van een leerling die niet aan de gewone exameneisen kan voldoen werkt demotiverend voor andere leerlingen.

Waarom wenselijk?

- De respondenten die uitgaan van de wenselijkheid van de integratie (al dan niet onder bepaalde voorwaarden) geven ter verdediging van de wenselijkheid de volgende redenen:
- wenselijkheid van maatschappelijke integratie van mensen met een handicap;
  - kind met Downsyndroom laten opgroeien in een zo gewoon mogelijke omgeving;
  - andere leerlingen leren ermee om te gaan;
  - leerlingen met Downsyndroom hebben voldoende leermogelijkheden om te profiteren van integratie op het regulier voortgezet onderwijs;
  - geef het kind met Downsyndroom in ieder geval een kans.

Waarom moeilijk?

- De respondenten die aangeven dat zij de integratie van de doelgroep als moeilijk beschouwen, noemen daarbij de volgende zaken:
- de leerling met Downsyndroom kan worden gepest of genegeerd;
  - het kan ten koste gaan van de aandacht voor medeleerlingen;
  - leerkrachten en medeleerlingen moeten worden voorgelicht en begeleid;
  - het leerplan en het leermateriaal moet worden aangepast;
  - het kan onbegrip en angst teweegbrengen bij leerkrachten/medeleerlingen/ouders van medeleerlingen;
  - de draaglast (het aantal ‘probleemleerlingen’) in het VMBO is al erg groot;
  - het vraagt andere competenties van de leerkrachten.

Vraag 2

In hoeverre is uw mening na het zien van de film veranderd?

antwoordcategorie	aantal respondenten
– mening onveranderd	24
– de film bevestigt mijn reeds ‘negatieve’ mening	2
– mijn mening is nu ‘negatiever’ (‘van onwenselijk naar volstrekt onmogelijk’)	1
– de film bevestigt mijn reeds ‘positieve’ mening (motiverende film)	5
– mijn mening is nu ‘positiever’ (ik zie meer mogelijkheden en/of schat de wenselijkheid hoger in)	5
– van geen mening naar mogelijk onder voorwaarden	2
– eye-opener (‘ik wist niet dat dit gebeurt’)	2
– geen informatie over meningsverandering	2

VRAAG 2:

- De respondenten waarvan de ‘negatieve’ mening is bevestigd ofwel ‘negatiever’ is geworden stellen daarbij dat de film een onrealistisch beeld geeft omdat
- de scholen in de film (in vergelijking met de scholen die zij kennen) erg klein zijn;
  - de klassen veel kleiner zijn;
  - het sociale klimaat onwaarschijnlijk rustig is;
  - er beelden ontbreken van problemen/incidenten en van puberende ‘moeilijke’ kinderen.

- De respondenten waarvan een ‘positieve’ mening is bevestigd, ofwel de mening ‘positiever’ is geworden stellen (in wisselende combinaties):
- dat de film laat zien dat er op het gebied van integratie in het regulier voortgezet onderwijs van de doelgroep meer mogelijk is dan zij van te voren hadden gedacht;
  - dat in de film zichtbaar is dat de integratie voordelen kan hebben voor de leerling met Downsyndroom en voor medeleerlingen;
  - dat leerlingen met Downsyndroom meer leermogelijkheden kunnen hebben dan zij van te voren hadden gedacht.

Dit laatste punt (meer leermogelijkheden van leerlingen met Downsyndroom dan van te voren verwacht) wordt overigens ook genoemd door meerdere respondenten die aangeven verder een ongewijzigde mening te hebben. Zelfs de respondent die ‘negatiever’ is gaan denken stelt daarbij ook het volgende: “Het is opmerkelijk dat de personen met Downsyndroom toch op een redelijk niveau een vak blijken te kunnen uitvoeren, één van de personen in de film was een toonbeeld van concentratie.”

Vraag 3

Wat vond u van de film, bijvoorbeeld in termen van realistisch/onrealistisch; zinvol/niet zinvol voor leerkrachten/studenten; interessant/oninteressant?

antwoordcategorie	aantal respondenten
– interessant	25
– zinvol voor leerkrachten/ studenten	24
– niet zinvol voor leerkrachten/ studenten	1
– realistisch	15
– in hoge mate onrealistisch	5
– beetje te positief	9
– informatief/ motiverend/ eye-opener	4
– voorspelbaar/ oppervlakkig	2
– te lang/ te veel wisselingen tussen verhaallijnen	3
– geen mening	2

VRAAG3:

De meeste respondenten (34) omschrijven de film in positieve zin (in wisselende combinaties) als interessant (25) en/of zinvol voor leerkrachten/studenten (24) en/of realistisch (15) en/of informatief/motiverend/eye-opener (4). Meerdere van deze respondenten stellen dat het belangrijk is dat de film laat zien dat integratie van de doelgroep (althans op sommige reguliere voortgezet-onderwijs-scholen) daadwerkelijk gebeurt en dat het een verrijking voor de betrokkenen kan zijn.

Een klein aantal respondenten (7) omschrijft de film in duidelijk negatieve termen (in wisselende combinaties) als: in hoge mate onrealistisch (5) en/of niet zinvol (1) en/of voorspelbaar/oppervlakkig (2) en/of langdradig (3). Bij de vorige vraag is reeds aangegeven dat de film door sommige respondenten als in hoge mate onrealistisch wordt beschouwd om de volgende redenen: (naar mening van de respondenten) onrealistisch kleine scholen; onrealistisch kleine klassen; een onrealistisch positief sociaal klimaat; geen informatie/beelden over problemen/incidenten/puberende kinderen.

De respondenten die de film als een ‘beetje te positief’ omschrijven noemen daarbij deze zelfde redenen, in het bijzonder het ontbreken van informatie/beelden over problemen/incidenten/puberende kinderen.

Vraag 4

Wat vond u de belangrijkste informatie in de film?

antwoordcategorie	aantal respondenten
– integratie gebeurt ergens/ praktijkvoorbeelden/voorbeelden van successen/meerwaarde van integratie	11
– ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen met Downsyndroom/deze kinderen kunnen meer bereiken	10
– het gaat niet om een diploma, maar vooral om doorstroommogelijk- heden richting werk/informatie over stages en doorstroommogelijkheden	8
– belang van maatschappelijke integratie	2
– voldoening voor docenten	2
– informatie over aanpassingen curriculum/leermateriaal	2
– informatie over sociale functioneren van mensen met Downsyndroom	2
– nadelen van speciaal onderwijs	1
– Downsyndroom moet bespreekbaar worden gemaakt	1

VRAAG 4:

De belangrijkste informatie (af te leiden uit het feit dat dit door meerdere respondenten bij deze open vraagstelling wordt genoemd) in de film zijn de volgende drie punten:

- integratie van de doelgroep gebeurt/er worden praktijkvoorbeelden getoond/integratie kan een meerwaarde hebben;
- informatie over de (grotere) ontwikkelingsmogelijkheden van leerlingen met Downsyndroom;
- het gaat niet om een diploma, maar vooral om doorstromingsmogelijkheden richting werk/informatie over stageplaatsen/doorstroommogelijkheden.

VRAAG 5:

De open vraagstelling heeft hier geleid tot zeer uiteenlopende antwoorden. Enkele zaken zijn duidelijk echter zo opvallend dat meer dan één respondent deze als opmerkelijk vermeldt. De auteur van deze rapportage meent dat een deel hiervan ook nog onder de volgende gemeenschappelijke noemer kan worden gebracht: de 'bovengrens' die men zichtbaar in het hoofd heeft ten aanzien van het functioneren van mensen met Downsyndroom wordt 'opgerekt' door wat de personen met Downsyndroom in de film laten zien.

Dit geldt voor de rijles (wat overigens inderdaad zeer uitzonderlijk is), het ondertekenen van een stagecontract (een 'volwassen' rol - waarvan enkele respondenten zich overigens wel afvragen of de jongen de reikwijdte overziet), het leren van een 'echt' vak (één van de personen

Vraag 5

Zaten er nog opmerkelijke stukjes in de film en zo ja, welke?

antwoordcategorie	aantal respondenten
– het feit dat een achttienjarige jongen met Downsyndroom rijles heeft	5
– het ondertekenen van een stagecontract door één van de leerlingen met Downsyndroom	4
– stages/het leren van een 'echt' vak/het uitvoeren van een 'echt' vak	4
– informatie over het sociale functioneren van leerlingen met Downsyndroom	3
– de mate van zelfstandigheid van enkele van de leerlingen met Downsyndroom (reizen/werken)	2
– diverse, maar één keer genoemde, punten	8
– geen opvallende stukjes genoemd	20

in de film leert op een behoorlijk niveau bloemschikken), het adequaat functioneren op de stageplek en de mate van zelfstandigheid ten aanzien van reizen (trein, bus, fiets).

VRAAG 6:

- De informatie uit de ingevulde formulieren komt goeddeels overeen met die uit de gesprekken (zie eerdere paragraaf).
- Veel respondenten geven aan behoefte te hebben aan meer informatie over problemen/incidenten/negatieve ervaringen/puberende kinderen (en ook: hoe daar dan als leerkrachten mee om te gaan). In een aanvulling op papier is het waarschijnlijk gemakkelijker om hiervan praktijkvoorbeelden te geven, omdat deze dan kunnen worden geanonimiseerd (personen in een film zijn herkenbaar én moeten derhalve ook tot op zekere hoogte worden 'beschermd')
  - Ook voor de overige punten geldt dat aanvullende informatie op papier zou kunnen worden gegeven. Een deel van deze informatie is overigens welbewust uit de film zelf weggelaten, omdat het informatie is (bijvoorbeeld m.b.t. statistieken of regelingen) die snel kan verouderen. Een voordeel van aanvullende informatie op papier is dat deze sneller kan worden aangepast.
  - Een informatiepakket maken voor medeleerlingen is een goede suggestie. Er bestaat wel al een lespakket over Downsyndroom voor leerlingen in het basisonderwijs. Er moet worden nagegaan of dit ook geschikt is (of geschikt kan worden gemaakt) voor het voortgezet onderwijs.

VRAAG 7:

Degenen die aangeven dat het belangrijk is dat er aan dit onderwerp aandacht wordt besteed in de opleiding voor twee-

Vraag 6

Welke aanvullende informatie is er nodig bij de film?

antwoordcategorie	aantal respondenten
– meer informatie over problemen/ incidenten/negatieve ervaringen/ puberende kinderen/ afwijkend gedrag	14
– algemene informatie over de kenmerken van Downsyndroom	7
– informatie over de optie 'speciaal onderwijs' voor deze kinderen/een vergelijking tussen verschillende reguliere en speciale onderwijs- opties (ZMLK; praktijkschool; LWOO; gewoon VMBO)	7
– meer informatie over de omgang van leerlingen met Downsyndroom met medeleerlingen (ook eventuele negatieve reacties)	5
– informatie over statistieken/cijfers/ aantallen (t.a.v. intelligentieniveaus; t.a.v. verdeling over types onderwijs)	4
– meer informatie over toekomstopties met betrekking tot wonen en werken voor mensen met Downsyndroom	3
– informatie over aanpassingen/ aangepast materiaal én waar dit kan worden verkregen	3
– informatie over financiële regelingen en faciliteiten	2
– informatie over de toelatings- procedure (op grond van welke gegevens kan een school beslissen)	2
– meer uitleg over het belang van ontwikkelingsstimulering	1
– een informatiefilm of informatie- pakket voor medeleerlingen	1
– geen aanvullingen genoemd	9

degraadsleerkrachten noemen hiervoor de volgende redenen:

- in de toekomst kunnen leerkrachten in de praktijk hiermee vaker in aanraking komen, het is belangrijk dat een leerkracht dan kennis heeft van de problematiek (10);
- het is belangrijk om vooroordelen ten aanzien van mensen met Downsyndroom weg te nemen (7)

Een aantal respondenten geeft aan dat de groep 'Downsyndroom' te specifiek is, maar dat er tijdens de opleiding aan dit onderwerp wel aandacht zou kunnen worden besteed in een breder kader (hoe ga je als school/leerkracht om met leerlingen met diverse handicaps/leerproblemen?).

Een aantal respondenten vindt dat informatie over de onderwijsintegratie van leerlingen met Downsyndroom niet relevant is binnen de opleiding voor tweedegraadsleerkrachten. Zij stellen dat de groep 'Downsyndroom' te specifiek en te klein is, dat de kans om hiermee in de praktijk in aanraking te komen miniem is, en dat dit onderwerp wel aan de orde

Vraag 7

In hoeverre vindt u het belangrijk om binnen de opleiding voor tweedegraads-leerkrachten aandacht te besteden aan het onderwerp 'leerlingen met Downsyndroom in het voortgezet regulier onderwijs'? Waarom vindt u dat?

antwoordcategorie	aantal respondenten
– belangrijk	24
– belangrijk, maar binnen een breder kader	6
– niet belangrijk	4
– geen mening genoemd	9

komt binnen een team van een voortgezet onderwijs school op het moment dat er daadwerkelijk een leerling met Downsyndroom wordt aangemeld.

Belangrijkste conclusies

In onderstaande wordt de informatie samengevat die is verkregen met betrekking tot de vijf vragen die gesteld zijn bij de opzet van deze pilot.

1. Ideeën over onderwijsintegratie en de invloed hierop van de film

Van degenen die het evaluatieformulier hebben ingevuld is slechts een klein aantal (aankomende) leerkrachten zonder meer afwijzend ten aanzien van integratie van leerlingen met Downsyndroom in het voortgezet regulier onderwijs. De meerderheid van de respondenten ziet wel mogelijkheden, maar noemt hierbij wel een aantal voorwaarden (aan het functioneren van de leerling én aan de schoolsituatie - zie verder de toelichting bij vraag 1).

Ook de principiële wenselijkheid van integratie wordt door veel respondenten onderschreven, maar ook hier geldt dat er aan bepaalde voorwaarden zal moeten worden voldaan (met name: de leerling met Downsyndroom moet niet worden gepest of genegeerd; het moet niet ten koste gaan van de aandacht van de leerkracht voor andere leerlingen). Veel respondenten verwachten dat integratie dan ook niet gemakkelijk zal zijn en extra inzet van alle betrokkenen vraagt (zie voor details de toelichting bij vraag 1).

De meerderheid van de respondenten (24) geeft aan dat het zien van de film niet heeft geleid tot een andere mening. Toch geeft ook een behoorlijk aantal respondenten (17) aan dat de film wel enige invloed heeft gehad op hun ideeën:

- Drie respondenten zijn 'negatiever' gaan oordelen (1) of zijn bevestigd in hun 'negatieve' oordeel (2). Deze respondenten noemen de film onrealistisch.
- Vier respondenten geven aan dat de film heeft bijgedragen aan hun meningvorming ('van geen mening naar

mogelijk onder voorwaarden'; een 'eye-opener').

- Tien respondenten zijn 'positiever' gaan oordelen (5) of zijn bevestigd in hun reeds 'positieve' oordeel (5). Deze respondenten geven aan dat de film laat zien dat er op het gebied van integratie in het voortgezet onderwijs meer mogelijk is dan zij van te voren dachten, dat de voordelen van integratie goed zichtbaar zijn, en dat leerlingen met Downsyndroom meer leermogelijkheden hebben dan zij hadden verwacht.

Dit laatste punt wordt overigens ook vermeld door meerdere respondenten die verder aangeven – na afloop van de film – een ongewijzigde mening te hebben (of zelfs een 'negatievere' mening).

Gezien het feit dat veel respondenten aangeven dat integratie volgens hen alleen mogelijk is bij een niet te laag niveau van cognitief en sociaal functioneren van de betreffende leerling (en gezien het feit dat uit de gesprekken naar voren komt dat mensen hun oordeel over de leermogelijkheden van leerlingen met Downsyndroom regelmatig baseren op hun – beperkte – persoonlijke ervaringen met de doelgroep), is het zeker relevant dat meerdere respondenten aangeven dat de film hun ideeën over de leermogelijkheden van leerlingen met Downsyndroom heeft opgerekt.

2. Beoordeling van de film

De meeste respondenten omschrijven de film in positieve zin als interessant en/of zinvol voor (aankomende) leerkrachten en/of realistisch en/of informatief en motiverend. Een klein aantal respondenten omschrijft de film in duidelijk negatieve termen, waarbij met name wordt aangegeven dat men de film als in hoge mate onrealistisch beschouwt. Naar de mening van deze respondenten zijn de scholen en de klassen in de film onrealistisch klein, is het sociaal klimaat onrealistisch positief

en ontbreekt er informatie/beelden over problemen/incidenten/puberende 'moeilijke' kinderen. Dit laatste punt wordt ook als kritiek genoemd door een aantal van de respondenten die de film verder wel in positieve termen omschrijven.

Het 'realiteitsgehalte' (en daarmee de geloofwaardigheid) van de informatie over onderwijsintegratie zal waarschijnlijk als groter worden ervaren als er bij de film aanvullende (schriftelijke) informatie wordt toegevoegd met de volgende inhoud:

- een uitleg waarom er in de film slechts beperkte aandacht wordt besteed aan negatieve ervaringen, problemen en incidenten (dit heeft ook te maken met de 'bescherming' die de herkenbare (en kwetsbare) hoofdpersonen in een film moet worden geboden);
- informatie over problemen/incidenten/negatieve ervaringen/puberende kinderen/afwijkend gedrag (en ook: hoe daar dan als leerkrachten mee om te gaan) aan de hand van (geanonimiseerde) praktijkvoorbeelden;
- informatie over specifieke kenmerken van de scholen die met integratie van de doelgroep positieve ervaringen hebben opgedaan (met de vraag: op welke scholen kan dit wel of niet?);
- informatie over de specifieke kenmerken van de leerlingen met Downsyndroom die met succes integreren (met de vraag: met welke leerlingen met Downsyndroom kan dit wel of niet?);

De belangrijkste informatie in de film is volgens de respondenten:

- integratie van de doelgroep gebeurt/praktijkvoorbeelden/meerwaarde van integratie;
- (grotere) ontwikkelingsmogelijkheden van leerlingen met Downsyndroom;
- het gaat niet om een diploma, maar om doorstromingsmogelijkheden richting werk en informatie over doorstrommogelijkheden/stages.

Sjoerd Fleur

Sjoerd Fleur

van aanvullende schriftelijke informatie (zie punt 2 en 3 hierboven) is dan wel aan te bevelen.

5. Collegeschema

Op grond van de ervaringen in de pilot is een opzet voor een college gemaakt. De informatie in het collegeschema (zie eerder) kan worden meegenomen bij het maken van aanvullende schriftelijke informatie.

Vervoltraject

1. Er moet worden nagegaan of docenten van de opleidingen voor tweedegraadsleerkrachten mogelijkheden zien om deze thematiek te plaatsen binnen een breder kader (hoe moeten scholen/leerkrachten omgaan met leerlingen met diverse handicaps/leerproblemen).

2. De film is in ieder geval goed bruikbaar als voorlichtingsfilm voor scholen die daadwerkelijk met een aanmelding van een leerling met Downsyndroom te maken hebben. Maar er moet dan wel aanvullende schriftelijke informatie worden gemaakt en bijgevoegd. Hierin moet ten eerste worden uitgelegd met welke verwachtingen leerkrachten de film moeten bekijken. Ten tweede is aanvullende inhoudelijke informatie nodig op een aantal punten (zie 2 en 3 in de vorige paragraaf), en informatie over de grenzen van de integratie (met welke leerlingen, op welke scholen en onder welke randvoorwaarden is dit mogelijk) kan het ervaren realiteitsgehalte en de geloofwaardigheid van de informatie over deze thematiek vergroten. Schriftelijke geanonimiseerde praktijkvoorbeelden zouden hierbij waardevol kunnen zijn.

Ten derde zou een schriftelijke follow-up van de hoofdpersonen uit de film kunnen laten zien op welke wijze de schoolgang waardevol is (of is geweest) voor het verdere leven van deze mensen. De boodschap uit de film dat het gaat om doorstroommogelijkheden en niet om het perse kunnen halen van een diploma kan hierdoor verder worden onderbouwd.

– Er moet worden nagegaan of het al bestaande lespakket over Downsyndroom voor leerlingen in het basisonderwijs ook geschikt is (of geschikt kan worden gemaakt) voor voorlichting aan medeleerlingen in het voortgezet onderwijs.
– Er zou kunnen worden onderzocht hoe ouders van kinderen met Downsyndroom in (de bovenbouw) van de basisschool deze film ervaren. Deze ouders vormen namelijk de tweede belangrijke doelgroep waarvoor deze voorlichtingsfilm is bedoeld.

Er worden zeer uiteenlopende stukjes uit de film als ‘opmerkelijk’ vermeld door de respondenten. Een redelijk groot aantal van deze ‘opmerkelijke’ stukjes kan, naar de mening van de auteur van deze rapportage, onder de volgende gemeenschappelijke noemer worden gebracht: de ‘bovengrens’ die men in het hoofd heeft ten aanzien van het functioneren van mensen met Downsyndroom wordt ‘opgerekt’ door wat de personen met Downsyndroom in de film laten zien.

3. Welke aanvullende informatie is er nodig?

Uit de gesprekken en evaluatieformulieren komt naar voren dat de (aankomende) leerkrachten bij de film aanvullende informatie zouden willen hebben op de volgende punten:

- informatie over problemen/incidenten/negatieve ervaringen/puberende kinderen/afwijkend gedrag;
- algemene informatie over de kenmerken van Downsyndroom;
- informatie over de optie ‘speciaal onderwijs’ voor deze kinderen/vergelijking tussen verschillende onderwijsopties;
- meer informatie over de omgang met medeleerlingen;
- statistieken/cijfers (intelligentieniveau; onderwijstypes);
- toekomstopties voor mensen met Downsyndroom;
- informatie over aangepast materiaal;
- informatie over faciliteiten/regelingen;
- informatie over toelatingsprocedure;
- uitleg over het belang van ontwikkelingsstimulering;
- informatiefilm of -pakket voor medeleerlingen.

Deze aanvullende informatie zou op papier, in een bijgaande brochure bij de film, kunnen worden verwerkt.

Informatie over de toekomstopties voor mensen met Downsyndroom (werken; wonen) kan wellicht ook worden aangevuld met een schriftelijke follow-up van

twee van de hoofdpersonen uit de film die inmiddels niet meer de schoolgaande leeftijd hebben en nu werk hebben. Dergelijke casuïstiek kan ook laten zien dat de schoolgang voor het verdere leven van deze personen waardevol is geweest (terwijl in beide gevallen geen diploma is gehaald). Het ‘niet kunnen halen van een diploma’ wordt door sommige (aankomende) leerkrachten namelijk gezien als een argument om een leerling niet toe te laten.

Het maken van een informatiepakket voor medeleerlingen is een goede suggestie. Er bestaat wel al een lespakket over Downsyndroom voor leerlingen in het basisonderwijs. Er moet worden nagegaan of dit ook geschikt is (of geschikt kan worden gemaakt) voor het voortgezet onderwijs

4. Bruikbaarheid van de film/informatie binnen opleidingen voor tweedegraadsleerkrachten

Een meerderheid van de respondenten geeft aan informatie over dit onderwerp wel relevant te vinden binnen de opleiding voor tweedegraadsleerkrachten. Tegelijkertijd wordt ook regelmatig aangegeven dat de groep ‘Downsyndroom’ tamelijk klein en specifiek is, terwijl het curriculum van de opleiding voor tweedegraadsleerkrachten reeds overvol is. Met name ook de docenten aan de opleidingen melden dit. De enige manier om dit onderwerp in deze opleidingen op te nemen is dus waarschijnlijk de thematiek uitdrukkelijk in een breder kader te plaatsen (Downsyndroom als pars pro toto, in het kader van de vraag hoe het voortgezet onderwijs met ‘zorgleerlingen’ in het algemeen moet omgaan). Het valt aan te bevelen te onderzoeken of de docenten aan de opleidingen voor dit laatste mogelijkheden zien.

De deelnemers aan de bijeenkomsten geven vaak aan dat zij verwachten dat de film goed bruikbaar is in het kader van gerichte voorlichting aan scholen die daadwerkelijk met een aanmelding te maken hebben. Het beschikbaar maken